

PAAVO RINTALA

Sodan ja rauhan
äänöt

PAAVO RINTALA

Sodan ja rauhan
äänöt

 SAGA
EGMONT

Paavo Rintala

Sodan ja rauhan äänet

SAGA Egmont

Sodan ja rauhan äänet

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1967, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726547115

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

SOTAMIES
VÄINÖ JUKAN
MUISTOLLE

*hän kaatui Karjalan Kannaksella
kotiseutunsa tuntumassa;
hänen kotimökkinsä oli
punamullalla sivelty tupa
Antrean Talikkalassa;
sen ympärillä oli jokunen
omenapuu ja perunamaa.*

Esipuheeksi

Mieleeni on monesti noussut tämän teoksen ääniä kuunnellessani muuan itäsuomalaisittain äännetty toteamus. Kertoja, viestimies, oli Äyräpään sillanpään viimeisenä iltanaan korjaamassa tapseja. Hän joutui etsimään suojaa pahimman tykistö- ja kranaatinheitinkeskityksen ajaksi. Kun neuvostojoukkojen hyökkäys — joka oli johtava Äyräpään sillanpääaseman valtaamiseen — sitten alkoi, kertojamme aikoi jatkaa työtään ja ilmoitti häntä vastaiskuun vaativalle pioneerikapteenille, että hän oli saanut omalta luutnantiltaan käskyn korjata tapseja. Tähän oli kapteeni vastannut: »Nyt ei ole enää kysymys käskyjen noudattamisesta, nyt on kysymys elämästä ja kuolemasta.»

Ja niinpä kertoja aloittaakin oman Vuosalmensa kertomuksen:

»Siellä taisteltiin elämästä ja kuolemasta.»

Ainoastaan suomenkielinen ihminen pystyy täysin ymmärtämään, mikä karuus sisältyy tuohon vanhahtavaan savolaisittain äännettyyn toteamukseen.

Talin-Portinhoikan-Noskuan-Vuosalmen eri paikoissa taisteltiin todella elämästä ja kuolemasta ilmaisun karuimmassa mielessä.

Ja niin on tehty myös kylmillä tiloilla, joita näiden äänien takana olevat ihmiset saivat rauhaan palattuaan. (Esimerkiksi entiset 3. divisioonan JR 53: n tai 6. divisioonan JR 12: n tai jonkin muun divisioonan miehet vaimonsa ja lastensa kanssa.) Siellä on taisteltu toimeentulosta enempi kuin ilmaisu pystyy kertomaan ja

enempi kuin Teollisuus-Suomen hyvinvoinnissa elävä ihminen pystyy edes kuvittelemaan.

Siksi tämän teoksen nimenä on Sodan ja rauhan äänet.

Rauhan ääniä varten keräsimme työryhmänä äänitteitä kylmien tilojen raivaamisesta, suon perkaamisesta, toivosta ja toivottomuudesta, maaseudun autioitumisesta sekä työttömyydestä. (Työryhmä Heikki Ritavuori, Hannu Karpo ja minä.) Koska kuitenkin olennaisin keräämämme materiaalista esitetään toisessa yhteydessä: Sodan ja rauhan äänet nimisessä televisioesityksessä, en halua toistaa sitä uudemman kerran tässä, pelkästään kirjallisessa esityksessä, joten rauhan äänet supistuvat lyhyehköön viittaukseen nykyhetkeen sekä työttömyystöissä Kemijoen jäällä olevien miesten ääniin.

Tässä teoksessa esiintyvät sodan äänet eivät sensijaan ole mukana televisioesityksessä, koska sellainen asettaa tiukat aikarajoitukset ääni- ja kuvakerronnan pituudelle.

Kirkkonummella elokuun 21 pnä 1967

Paavo Rintala

1

Puolustamaan Talia ja isänmaata

Viipurin menetyksen jälkeen suomalaiset ja venäläiset sotilaat iskivät rajusti yhteen ja vuodattivat toistensa verta Talissa.

Tali.

Se ei ole tässä teoksessa mikään tarkasti määrätty kartalta näytettävissä oleva paikka vaan käsite. Jokainen siellä mukana ollut on joutunut kokemaan sen yksilöllisenä paikkana. Kärstilän kartanon seutuvilla asemissa ollut sotilas puhuu Talista yhtä lailla kuin Talinjoen varressa tai Marjamäessä jonkun kiven kupeessa kyyhöttänyt kertoja.

1

Kyyrölän, Muolaan ja Heinjoen kirkonkylien kautta me vetäännyimme Taliin. Tulimme sinne kesäkuun 19. päivänä.

Minä olin ryhmänjohtaja.

Sillä tasolla tiesimme vain sen, että joutuisimme tässä puolustamaan Talia ja isänmaata.

Minun kotini oli noin kymmenen kilometrin päässä siitä paikasta, mihin me Talissa tulimme. Pyysin komppanian päälliköltä luvan, sain lähetiltä polkupyörän, ja ajoin katsomaan kotimökkiä.

Vanhempani olivat vielä kotona.

Siellä lämmitimme saunan ja kylvimme.

Palasin yksikkööni 20. päivän aamuyöstä kello kahden maissa ja menin nukkumaan.

Neljän aikaan aamulla tuli lähetti herättelemään:
— Pojat hei. Nyt äkkiä raivaamaan ampuma-aukkoja.
Venäläiset ovat Viipurin edustalla!

2

Niin rauhallista oli Talissa että linnunlaulu kuului.
Tulopäivä oleiltiin ja lepäiltiin.
Sitten tuli naapuri perässä.
Siitä syntyi erimielisyyttä. Alettiin huiskia puolin ja toisin.

3

En ole ikinä kävellyt niin pitkälti ja niin raskaasti. Se oli miltei yhtämittaista kävelyä Kuuterselästä Taliin. Yksikkö pysyi hyvin koossa raskaan marssin ajan. Siellä lenteli paljon koneita päällä, mutta kun meillä oli selkä Venäjälle päin, saatiin kävellä aika rauhassa. Venäläisethän ne olivat propagandassaan sanoneet, että niin kauan kuin menette pakoon, saatte kulkea rauhassa, mutta jos pysähdytte, heti alkaa hulinat.

4

Minä olin erillispataljoona 28:n jääkärijoukkueen johtaja. Tulimme Taliin Kivennavalta ja Kauksamolta halki Kannaksen marssimalla venäläisten kanssa kilpaa. Me Itä-Kannasta, venäläiset Länsi-Kannasta. Marssi kesti kaksi vuorokautta. Olimme aika lailla väsyksissä, ja meille luvattiin, että pääsisimme yöksi Talin aseman taakse lepäämään. Marssimme vielä viisi kilometriä sankkaan kuusikkoon ja panimme teltat pystyyn.

Kun piti ruveta makuulle ja lepoon, ilmoitettiin:
Venäläinen on Talissa!

5

Saatiin kiirehtimättä ottaa asemat siinä kalliolla, viivyttävät porukat olivat edessä, niitä vain piti vartoilla. Ainoa oli se, että ne asemat meidän piti sitten pitää hallussa.

Vartoiltiin Viivyttäjät tulivat. Vihulainen perässä. Sinnehän se jäi pellon toiselle puolelle, eikä ensimmäisenä yönä

tapahtunut ihmcempiä. Vastapäisen pellon reuna oli täynnä miehiä. Nitä ampua niin paljon kuin kerkesi, ja kyllähän sitä yritettiin. Mutta ei ne siitä moksiskaan olleet. Ne liikuskele edelleen ihan vapaasti. Näytti, ettei se meidän ammuskelu tehnyt niihin mitään vaikutusta.

6

Olin pataljoonan komentajan taistelulähetti.

Tulin lomalta suoraan Taliin. Yksikköni oli asemassa Aniskalan mäessä. Se oli siinä 20.6. seutuvilla, tarkkaa päivämäärää en muista.

Pataljoonan komentopaikkana oli ison kiven taakse kaivettu monttu. Siihen mahtui kolme miestä kerralla suojaan, teoreettisesti. Mutta kun siellä oli puhelimet ja muut yhteysvälineet ja kun siellä etupäässä majaili pataljoonan adjutantti, ei sinne käytännössä muita sopinut. Me toiset majailimme pienempien kivien takana.

Kun tulin sinne, oli hiljaista. Yksikkö oli asemasodassa. Meistä oikealla kuului kovan taistelun ääntä.

7

Talissa ei ollut minkään valtakunnan poteroita. Yöllä ajettiin halkoja ja massapinoja etumaastoon ja niitä sitten levitettiin suojaksi. Kun olimme aamulla saaneet työn selväksi, tuli pataljoonan lähetti:

— Nyt äkkiä parivartijoita eteen, niemenkärkeen, sieltä tulee viivytävä pataljoona ja muut tulijat kyllä ilmoittavat itse itsensä.

Minä otin pari miestä mukaan ja menin niemen nokkaan. Katselin kiikarilla. Oli pitkä suora aukea, jolla tie mutkitteli.

Sieltä lähestyi neljäkymmentäkolme miestä. Aika väsyneitä poikia. Tulivat tietä pitkin hyvää vauhtia ja lähestyivät meitä.

Metsikkö katkaisi tien.

Sieltä alkoi yhtäkkiä kuulua pulinaa. Näin: naapuri löi siellä jo konekivääriä asemaan. Ja heti se alkoi paahtaa tiellä kulkevia poikia. Minä olin ollut asemasodan aikana tarkkaampujana.

— Antakaas se pystykorva, katotaan eikö tuo äijä sukella tuolta kiven päältä, sanoin, ja kun minä tinttasin, päistikkaa se tuli, ja toisella laakilla konekivääri, ja sitten apulainen, mutta ei sitä montaa kertaa kerenny tirskahuttaa, kun sieltä alkoi tuleen suorasuuntauksella vastaan. Oli lähdettävä suojapaikkaan.

Siitä se alkoi meitin kohdalla, ja se oli täysrähinä heti.

Tiellä tuli hevosiä. Ne veti tykkejä, luultavasti it-tykkejä, koska ne pystyi ampumaan niillä suorasuuntaustakin. Siinä oli nimittäin vasemmalla semmoinen uudistila. Ne miehitti sen. Ja kun minä olin vähän herkkä tirskauttelemaan kiväärillä sinne päin, sieltä tuli heti iiteellä takaisin.

Oli vähän epätasaista se ampuminen.

Kun tultiin illalla Taliin, mentiin nukkumaan. Meille sanottiin: aamulla lähtee osa yhdeksättä komppaniaa rakentamaan asemia Leitimojärven rannalle Talin vastapäätä, siitä oikealle Viipuriin päin.

Kun niitä tehtiin, jo iltapäivällä venäläinen ampui kranaatteja siihen. Se oli muistaakseni yhdeksästoista päivä kun Taliin tultiin, ja tämä seuraava oli sitten kahdeskymmenes. Minä en ollut siellä asemia tekemässä. Olin töpinässä ja keitin ämpärissä sianlihaa.

21. päivän aamulla kello kaksi meidän komppania otti asemat vastaan Leitimojärven rannalla Talin aseman lähellä.

Komppanian päällikkö oli kapteeni Salokangas ja joukkueenjohtaja luutnantti Anttini.

Oli kaunis kesäinen aamuyö, ja hiljainen.

Emme uskoneet, kun asemien luovuttajat sanoivat, että tämä oli paha paikka.

Aamulla puoli viiden tienoissa se alkoi.

Asemat olivat rinteessä. Se nousi huomattavasti selustaa kohti. Ajatielin: kuinka tästä pääsee pois, jos haavoittuu. Minä nimittäin näin siinä aamuyöstä torkahtaessani unta ja sanoinkin Luodelahdelle kaverilleni, se oli Kuorevedeltä, sanoin sille, että:

— Me kuule haavoitutaan molemmat tänä päivänä, minä näin semmoista unta.

Se nauroi vain.

Ja niin kävi, että kaveri haavoittui aamulla kymmeneltä, ja minä uneni mukaan rupesin vartomaan, milloin minä saisin siipeeni. Se tapahtui vasta viittä vaille neljä iltapäivällä. Meitä haavoittui kolme poikaa Stalinin urkujen soitosta.

Se oli karua maastoa.

Talinjoki oli heti Talin aseman kohdalla.

Me jouduttiin asemiin, oli semmoinen Konkkalan vuori, siinä oli peltoaukea. Sen taakse kaivettiin ensimmäiset montut. Siitä taistelu alkoi lainehtia paikasta toiseen.

Yks kuustoista tuntia on jäänyt elävästi mieleen: oli semmoinen räjäytetty silta. Pioneerit oli tehneet siihen kahdesta lankusta uuden ylikulkupaikan. Se kesti juosta yli, kun miehet harvaksen menivät. Sen vesistön takana oli sillanpääasema.

No, me jouduttiin siihen, hevosenkengän muotoiseen rintamaan. Minä jouduin pikakiväärimieheksi sen sillalle johtavan tien laitaan, ja ihan sen hevosenkengän kärkeen.

Vastapäinen metsikkö oli venäläistä täynnä.

Se kuustoista tuntia me pidettiin sillanpää, mutta sitten tuli äkkinäinen lähtö.

10

Olin kiväärin johtajana JR 48:n ensimmäisessä pataljoonassa konekiväärikomppaniassa.

Jouduimme Talissa vanhan hautuumaan kulmaan, venäjänkaverin puoleiseen reunaan. Aukko oli välissä ja molemmin puolin oli metsää. Kaveri tuli toiseen metsään. Kyllä sen jo silloin tiesi, ettei helppoon paikkaan jouduttu.

Siinähan oli hyvä olla niin kauan kuin kaveria vartoiltiin, mutta sitten kun se tuli näkösälle, paikka oli kaikkea muuta kuin mukava. Siihen aukon vastapäiseen laitaan ajoi hyökkäysvaunuja noin parinsadan metrin päähän meistä. Ne kun rupesivat suorasuuntauksella lataamaan, sitä tuli tavaraa meidän asemiin.

Kun siinä alkoi se totinen sotahomma, eihän me oltu siinä kuin jokunen tunti, kun meille tuli lähtö kotia päin. Oli siihen tullut irtaantumiskäskykin, vaikkei me siitä tiedetty

muuta kuin huhuja, me kun olimme sen metsäniemekkeen laidalla niin kuin eteen työnnettyinä. Meidän johto kai suunnitteli linjan oikaisemista tänne Talinjoelle ja asemalle päin.

11

Se oli haupitsipatteri. Ammuttiin kuuden tuuman kranaatteja.

Tultiin Taliin kaksi päivää ennen rytäkkää, tehtiin asemat ja alettiin odottaa venäläistä sopivan kantomatkan päähän, että voitaisiin ruveta jytyyttämään.

Meillä oli tykit aukealla ilman mitään suojaa. Vieressä oli iso neliskanttinen rapakivi. Sitä me sitten aina kierrettiin, kun naapurin mies hätyytteli meitä maanviljelyskoneillaan.

Siinä oli nimittäin kova paikka kaivaa, eikä siihen olisi voinut kuitenkaan kunnolla kaivaa asemia.

Ammuksista ei ollut puutetta. Niitä tuotiin jatkuvasti kuorma-autoilla ja kipattiin siihen tykkien viereen. Niitä oli jokaisen tykin ympärillä semmoisina metrin korkuisina valleina. Ja kun sitten ruvettiin ampumaan, sitä ammuttiin niin, että maali kiehui putkissa. Ei ollut minkään valtakunnan taukoja. Sai paahtaa niin tiuhaan tahtiin kuin kerkesi ammusta putkeen työntämään.

Kun siitä horisontista katseli ympärilleen, näki, että meikäläisiä pattereita oli ihmeen paljon: puska puskan vieressä oli aina tykinputkea, mutta kyllä sitä oli naapurillakin.

Ei me ainakaan ollut ikinä jouduttu niin paljon ampumaan. Minä olin mukana jo hyökkäysvaiheen aikana, ei silloinkaan, ei lähestulkoonkaan. Meilläkin tuli yksi putki lavetille, kun ammuttiin niin, että jarruvehkeet meni rikki.

Puhelintapsit olivat metrin pätkinä ympäri metsiä. Me ammuttiin radion mukaan. Naapuri varmaan peilasi meidän

tuliaseman paikan. Silloin se alkoi omalla tykistöllään hätyyttellä meitä.

Joka puolelle rupes satamaan isoa kranaattia. Meidän takana oli suuri koivu. Se rapsahti poikki ison ammuksen katkaisemana.

Sen sirpaleista meitä haavoittui kolmetoista miestä. Olimme kasanneet tykin ympärille kartusseja. Ne syttyivät palamaan. Se oli loppujen lopuksi aika huvittava tuliympyrä. Me oltiin onneksi kaikki lievästi haavoittuneita. Loikittiin sen tulimuurin läpi. Keltä paloi tukkaa, keltä kärysi takapuoli, kun meillä oli ne armeijan sarkahousut.

12

Olin JR 48:n toisessa pataljoonassa komentajan majuri Pylvänäisen taistelulähetinä.

Kun illalla tulimme Taliin, oli hiljaista. Aamuyöstä rupes sitten jo rytinä käymään. Menimme Talin hautausmaan kohdalle aseisiin. Siinä oli valmiit asemat.

Tykistö alkoi jauhaa meitä. Siinähän sitä sitten rupes luita lenteleen, sekä tuoreita että hautausmaassa maanneita. Vajaat kaksi päivää siinä jauhettiin. Sitten linja murtui sivustoilta. Meidän oli lähdettävä. Heti takanamme oli Perojoki. Siinä oli pieni silta. Kun pääsimme sillan yli majuri Pylvänäinen antoi minulle vielä tehtävän: aseisiin oli jäänyt konekivääri, minun piti mennä kaverini kanssa hakemaan se sieltä pois.

Mentiin ja otettiin konekivääri. Kun raahattiin sitä pois, oltiin jo parinsadan metrin päässä sillasta, silloin nähtiin, että silta lensi ilmaan. Tultiin kahlaamalla Peronjoen yli. Siinä sai kaveri siipeensä. Minulla oli nyt kookoon lisäksi vielä haavoittunut kaveri raahattavana. Selvittiin siitä joten kuten sileelle Konkkalan kalliolle. Sehän avautui suoraan

siinä joen edessä. Piiskat pyyhki pitkin laakeata. Päästiin sentään kalliolle.

Kyllä siinä porukat pysyi koossa, paitsi mitä nyt tilapäistä hajaantumista sattui kalliolla, kun piiskat pyyhki sitä koko ajan tulella. Majuri Pylvänäinen sai kuitenkin pian kootuksi pataljoonan. Tehtiin jopa pienoinen vastaiskukin.

13

Sinä yönä oli sumua.

Talin asema paloi.

Kranaatti tuli kahden metrin päähän minun eteeni.

Putosin haudan pohjalle. Lähelle tuli suuria ammuksia. Ilmanpaine salpasi hengityksen. Olin veressä ja sitä vuoti koko ajan. Silloin totesin: nyt kuolen. Yritin nousta pystyyn. Jalat eivät pitäneet. Ryömin taakse päin ojaa pitkin. Sitten loppuivat voimat. Jäin siihen. Jostakin tuli vielä yksi sirpale ja iski vasempaan lonkkaan.

Huusin kavereita.

Lopulta tuli väepeli Paavilainen, katsoi, meni hakemaan lisää kavereita ja touhusi niille, että minut piti viedä pois.

Sen muistan, kun siihen tuli kavereita.

Ne katselivat minua.

Minä kuulin, kun joku niistä sanoi:

— Ei se elä kuitenkaan, noin pahasti haavoittunut, kannattaako sitä ruveta mihinkään kantamaan.

Ajattelin itse: tähän minä nyt jään.

Siinä oli mukana minun talvisodan aikainen kaverini, Vilppulasta yks Pajan Vilho. Kuulin, kun hän sanoi:

— Se viedään pois. Minä en jätä kaveria, oli kuollut tai elävä.

Ne kaatoivat kaksi ojanvarsipajua, ottivat vyöt itseltään ja minulta ja tekivät niistä parit. Maasto oli kallioista.

Minä sanoin:

— Kantakaa peltoaukean poikki tien varteen. Ei siihen kukaan näe ampua, kun on sumu.

Komppanianpäällikkö kapteeni Salokangas näki, kun minua kannettiin ja huusi:

— Onko se hengissä, nyt ei ennätetä kuolleita kantaa.

Pojat huusivat takaisin:

— Hengissä se vielä on.

Kapteeni tuli katsomaan ja sanoi pojille:

— Hengissä näkyy olevan. Viekää vaan sidontapaikalle.

Kun tultiin tienvarteen, meitä vastaan tuli jonkun muun porukan hevospies. Kaverit pyysivät sitä, että se veisi minut sidontapaikalle. Se ei suostunut. Silloin ylikersantti Honko otti hevosta suitsista, käänsi sen ympäri, jätti soppatonkan maahan, nosti minut kärryille ja lähti ajamaan.

Kun sitten jiiäspeeltä lähdin eteen päin, menetin tajuntani ja heräsin vasta Joutsenon pappilassa lääkärin leikkauspöydällä.

14

Pataljoona oli eteen työnnetyssä asemassa Mannikkalan mäessä. Komentopaikka oli Talin kartanon kivinavetassa.

22. päivä ei ollut vielä puolessa, kun me siinä ruvettiin syömään ja katseltiin samalla kun stugat pommittivat naapurina. Ensi kerran nähtiinkin syöksypommittajia.

Sitten venäläiset alkoivat ampua raskaalla tykistöllä. Ensimmäiset laukaukset putosivat Leitimojärveen, mutta sitten ne putosivat lähemmäs ja lähemmäs kunnes ne osuivat navettaan: ensin kaksi laukausta ja vielä kolmas perään. Siinä haavoittui monia miehiä, muuan muassa pataljoonan komentaja samasta kranaatista kuin minä.

15

Siellä Talin kivinavetassa piti meidän pataljoonan komentaja Heino puhuttelun upseerille. Pian sen jälkeen venäläiset ampuivat suoralla suuntauksella kuudentuuman tykillä navettaa. Ja minä ihmettelen vieläkin, että ne kaverit jäi sinne navettaan: kun se oli selvästi tykin kohteena, ensimmäinen laukaus jäi lyhyeksi, sitten ammuttiin toinen, se meni pitkäksi.

Niinkin kauan sotaa käyneitten upseereitten olis pitäny haistaa toki ja tietää, että kolmas kerta tulee kohti!

Ja se tuli kanssa. Siinä meni melkein kaikki meidän pataljoonan upseerit. Meidän oma joukkueenjohtaja ei tosin saanut mitään sirpalevaurioita, mutta niin kovan iskun ilmanpaineesta, että hän oli sitten pöpi koko loppusodan ajan: ei hällä enää pysynyt ajatukset koossa, häntä piti melkein taluttaa.

16

Minä kun olin viestimies, jouduin heti rakentamaan yhteyksiä. Ensimmäinen päivä ei ollut erikoinen. Seuraavina päivinä tuli sitten suurempia räjähänssejä: meiltäkin jäi kuusi puhelinta, puhelinkeskus ja kaksikymmentä kilometriä tapsia, kun jouduttiin tulemaan joen yli.

Kun läpimurto tapahtui, pataljoonan esikunta oli Talin kivinavetassa. Siihen tuli osuma. Komentaja haavoittui, useampia upseereita kaatui, ja tilanne meni sekaisin meidän osalta.

17

Siitä on Tali jäänyt myös mieleen, että se oli ensimmäinen paikka Kannakselta pakoon lähdön jälkeen, jossa meilläkin

oli raskaiden aseiden tukea taistelussa. Ja se oli kyllä miellyttävä kokemus, koska siihen mennessä oli kivääri ollut raskain ase.

Minä sanoisin jopa, että meidän tykistöemme oli ylivoimainen vihollisen tykistöön verraten. Se se tekikin niin mukavan vaikutuksen, kun naapurin puolelta tuli kranaatti, niin meiltä meni kolme tai neljä heti takaisin, ja se naapuripuolen kranaattien tulo loppui siihen aina siltä paikalta.

Tämä teki moraalialia, jota lisäsivät saksalaiset tiikerit. Niitä minä näin neljä. Ja stukien tukea saatiin. Stukat muuten tuhosivat sen kuuden tuuman patterinkin, joka oli ampunut kivinavettaan meidän pataljoonan upseerit.

18

Sen kivinavetan rulljanssin aikana porukka pysyi vielä koossa. Joukkueenjohtaja meiltä siinä vain katosi. Jälkivaiheessa koko porukka hajos, eihän me päästy edes linjaan, kun oma pataljoonan komentaja Heino oli haavoittunut ja uusi komentaja joutui hämminkiin. Hän antoi semmoisia määräyksiä, että jokainen sai mennä mihin itse halusi. Se minulle jäi hyvin mieleen, kun uusi komentaja tämän määräyksen annettuaan lähti lähettinsä kanssa painumaan vihollisen puolelle päin pistooli kädessä ja huusi, että kyllä me tämä vielä selvitetään.

Tämän tapauksen jälkeen minä en häntä enää nähnyt.

19

Meidän kohdalla oli hiljaista 22. päivään kesäkuuta saakka. Silloin repesi taivas ja maa.

Se oli minun sotaretkeni mieleenpainuvim ja kauheim päivä.

Olimme kaivautuneet maahan yhden ja kahdenmiehen poteroihin, mutta kun ympärillä oli puita, kranaatit räjähtelivät niissä eikä maan sisälläkään ollut enää turvassa.

Varsinaista jalkaväkitaistelua ei päässyt syntymään.

Meidän vasemmalta sivustalta alkoi lappaa miehiä Viipurin-Imatran valtamaantien suuntaan.

Tämä tauti tarttui helposti asemissa oleviinkin, ja niin omin lupimme lähdettiin samaan suuntaan.

Enkä minä kahdenkymmenen vuoden aikana ole pystynyt selvittämään itselleni, mistä tuonkertainen pakokauhua muistuttava nopea asemista lähteminen johtui. En ole löytänyt siitä myöskään mitään kirjoituksia.

Se vain yksinkertaisesti tapahtui.

Se oli joukkokammoa, jonka aiheutti sen päivän hirmuinen tykistökeskitys.

Me siis yhdyimme vasemmalta sivustalta juokseviin miehiin ja tulimme Peronjoen varteen. Pioneerit olivat rakentaneet sillan.

Joku huusi:

— Nopeasti yli, silta räjähtää.

Ja se todella räjähti, kun olimme päässeet juoksemaan yli. Me tiesimme, että poikia oli vielä tulossa. Kai he tulivat uimalla. Me jatkoimme Viipurin-Imatran valtatie suuntaan. Tulimme siitä järven vierustaa Konkkalan kalliota pitkin. Lähellä maantietä meidät pysäytti pataljoonan komentaja majuri Pylvänäinen adjutanttinsa kanssa. Hän oli aluksi meille hurjana. Pian hän kuitenkin sai meidät taisteluryhmyykseen. Lähdimme takaisin Peronjokea kohti.

Jälkeen päin olen monesti ihmetellyt, miten nopeasti venäläiset olivat seuranneet perästämme. Sillä ei sekään kauan kestänyt, kun majuri Pylvänäinen sai meidät taistelu vireeseen ja etenemään Peronjokea kohti. Venäläisten taistelukärki oli jo meitä vastassa. Selvisimme siitä

kuitenkin helpolla ja otimme asemat joen varresta. Siinä olikin valmiit taisteluhaudat.

Ne kiemurtelivat joen juoksun suunnassa.

20

Meikäläiset oli miinoittaneet tien. Vihulainen ajoi traktorilla edeltä ja laukoi miinat. Traktori lensi ilmaan, siinä oli äijiä päällä. Panssarit tulivat sen perästä ja ryhmittäytyivät pellolle. Niitä oli kolmekymmentäkaksi kappaletta.

Tykistökeskitys kiihtyi huippuunsa. Sitten naapuri vetäisi vielä urkupyssyillä viimeisen voitelun meidän aseisiin ja niiden jalkaväki lähti panssareiden tukemana tulemaan pellon yli.

Panssarit ajoivat meistä oikealle ja painuivat ketjun läpi, mutta eivät meidän joukkueen kohdalla. Siinä oli äijät hermona. Mutta kun oltiin päätetty, ettei lähdetä ennen kuin tulee sana, ei lähdetty.

Ei tullut käskyä.

Neljannen komppanian vänrikki Pekkala oli konekiväärillä, ei silläkään ollut enää miehiä, se oli yksin sen konekiväärin kanssa, se tuli minun luo:

— Kai me otetaan suuntaa tuonne Peronjokeen päin, täältä on miehet jo lähteneet.

Minä otin jalustan ja Pekkala varsinaisen.

Joessa piti olla siltakin, mutta ei, uimallahan siitä oli tultava. Ja kun vihulainen huomasi, että me peräännyttään, se antoi tykistöllä jälkeen niin että siinä Peronjoen rannallakin kaatui meiltä miehiä muun muassa ensimmäisen komppanian päällikkö kapteeni Ruhanen ja meidän joukkueen miehistä Pätiälä. Vänrikki Jyväsen kanssa yritettiin semmosella paatin tapaisella hakea ne pois, kun ne oli tuttuja miehiä. Yritettiin meloo sillä joen yli takaisin, muttei se vene pitänyt vettäkään ja siellä tuli jo

ryssiä niin pirusti rantaa kohti; meidän oli Jyväsän kanssa palattava takaisin.

Pataljoonaa ruvettiin panemaan kokoon siinä joen takana kuusikossa.

Siitä vetäydyttiin Konkkalan kallioille.

21

Suomen kohtalo ei senaikaisen miehen vinkkelistä tuntunut miltään, sillä mies ajatteli laajalti maailmaa: että hävittäköön tai voitettakoon sota, mutta nyt tapellaan, se on pääasia, että nyt tapellaan. Kun oli saatu Talin asemaa vastapäätä Perojoen rantaan kaivetuksi poterot komppanialle, tuli kosketus naapuriin. Ne kiersi siinä notkelmassa puoliksi suossa, puoliksi kivikoitten seassa ja tulitti pensaista. Sitten ne alkoi hinata lankkusiltaa helvetinmoisella miessakilla. Ja niitä me yritettiin tuhota vähän joka vehkeellä niin kuin ihmistä tuhotaan silloin kun henkensä edestä tapellaan, mutta ne tuli solkenaan vaan, ja kolmisensataa niitä tuli ylitte, mutta periksi ei mekään annettu.

Se oli Kangasalta Salokangas, toisella joukkueellaan oli vastassa pahimmalla kohdalla. Ja sen joukkueen vahvuus oli enää kolmetoista miestä. Joukkueen varajohtaja ylikersantti tuli sanomaan komentopaikalle:

— Me ei pystytä pitämään asemia kolmellatoista miehellä.

Tuli hätä käteen. Eihän siinä mitään. Naapuri tuli läpitte niin kuin se tuli ja komppania lähti irti, ja Salokangas jäi kaatuneena vihollisen puolelle. Mentiin sen mäen taka. Siellä oli majuri Pylvänäisen pataljoona odottamassa vastaiskuvuoroaan. Niin lähdettiin ajamaan naapuria takaisin ja ajettiin kanssa sinne järven niemekkeeseen asti, ja sinne ne kaikki tapettiin. Yhtään ei päässy ylitte. Ja

lankkusillalle saatiin varmistus, että uusia ei enää tule yli. Mutta samassa tuli armoton ilmapommitus ja tykistön tuli siihen mäkeen, missä oltiin.

Siihen kaatui sitten molempia osapuolia.

22

Junalla tultiin Peroon. Siitä ei ollutkaan montaa kilometriä, kun tultiin Talin aseman korkeudelle. Majoituttiin sinne noihin rakennuksiin. Mutta ei niissä kauan keretty olla, kun jo nurkat rupes natiseen. Ja niin meitä lähdettiin oitistaan marssituttaan Talijoen ylitse asemiin, semmoseen kiviseen mäenrinteeseen. Siihen pojat yritti kaivaa jonkinmoista poteroo kiven kupeeseen. Siinäähän ei ollut minkäänlaisia kaivantoja.

Tässä oltiin ensimmäinen päivä ja kuunneltiin hurjaa tappelua, mitä meidän rykmentin ensimmäinen pataljoona kävi etumaastossa jossakin Talin aseman korkeudella. Ja se täytyy sanoo, että siellä oli kova rytinä päällä. Siellä huudettiin vuoron perään hakkaa päälle ja uraa. Ja sittenhän niitä rupes tulemaan Talinjoen ylitsi.

Tuotiin haavoittuneita.

Sekä kaatuneita tuotiin orressa. Ja mikä oli olkapäällä pojilla poikittain.

Me kaadettiin kaks puuta, että pojat pääsi tuleen joen yli.

Ja sitä kesti viis-kuus tuntia tätä hurjaa tappelua. Sitten niitä alko tuleen: kuka tuli joen yli uimalla, kuka milläkin keinolla; kellä oli ase, kellä ei. Ja ne koetti vetää vielä haavoittuneitakin perässään siinä joessa.

Ja niin meidän porukka joutui ottaan vihollista vastaan, mutta se ei tullutkaan, antoi vaan kovan keskityksen suit sait siihen, niin että siellä oli naurussa pitelemistä että henki säily.

Tämä aiheutti pientä paniikkia. Kuka nosteli, kuka ei.

Me jäimme kuitenkin ja toimme pois niitä haavoittuneita joita pois saatiin. Kaatuneihin me emme vielä kerinneet koskee siinä vaiheessa. Ja meidän pojat palaskin takaisin sieltä metsästä, kun ne näki, ettei ketään tullutkaan. Ja se rauhoittukin. Koko yön oli sitten rauhallista. Vasta aamulla puoli kuuden aikaan nousi uusi rytinä päälle. Siihen Talin sillan kohdalle, jonka pioneerit oli räjäyttäneet, ajoi iso Klimi.

Se ampui suoralla suuntauksella poikain taisteluhautoihin.

Siinä tuli tappioita. Se vaikutti niin, että pojat lähti menemään eikä niitä saanu pysähtyyn enää ollenkaan.

No, me jäimme kahdestaan: oli tämä väepeli Onni Mäenpää, joka kaatui myöhemmässä vaiheessa tai hän kyllä aluksi haavoittui enkä tiedä, missä vaiheessa hän loppui. Rupesimme hakeen komppanian komentopaikkaa, että missä se on. Siinä mäessä oli suuri kivi. Kiven alle oli kaivettu potero.

No sieltä löytyi komppanian komentopaikka, sieltä löytyi päällikkö ja taistelulähetit. Ja kaikki oli umpisten unessa nukkumassa; mieshän oli loppuunajettu jo siinä vaiheessa. Me herätimme heidät ja kerroimme tilanteen. Ja niin lähdimme mekin nosteleen taakse päin.

Mentiin suunnilleen noin kilometri. Vastan tuli majuri Erve ja muistaakseni myös majuri Pulkkinen. Ruvettiin kokoon miehiä vastaiskuun.

Pataljoonasta saatiin kokoon kuusitoista miestä.

Me lähdimme vastaiskuun.

Ja saimmekin naapurin perääntymään niin pitkälle, että toimme yhden haavoittuneen pois. Tämä oli Kangasalta vänrikki Salokangas. Sitten tulikin toinen osasto, joka vapautti meidät. Ne oli luultavasti Laguksen miehiä.

Kun palasin maanviljelyslomalta Taliin, tapasin ensiksi oman vetäytyvän töpinän. Meidän pataljoonan kolmas komppania oli sen Talinjoen, taikka mikähän joki hän nyt oli, kuitenkin sen joen takana siellä mäessä linjassa; ja kun sille tuli lähtö, meidän komppania heitettiin sinne tilalle.

Me pidimme linjan puoli päivää, sitten saimme vetäytymiskäskyn.

Sinne oli kai tulossa Sinisen Prikaatin joukkoja, koska niiden yhdyspartio tuli ottamaan yhteyttä meidän linjaan.

Se partio meinasi väkisin ampua minut!

Minun ei auttanut muu kuin nostaa kädet pystyyn niiden partion vetäjänä olleen vänrikin edessä ja selittää, että minä olin meidän joukkueenjohtajan asialla ottamassa yhteyttä omaan komppanianpäällikköön.

Ne tiukkasivat, mitä sakkia täällä oli.

Uskoivat vasta sitten, kun sain ne uskomaan.

Meidät siirrettiin Talin asemaa vastapäätä olevan peltoaukean syrjään metsäniemekkeeseen. Siitä tehtiin meidän joukkueen tukikohta.

Minun ryhmäni joutui miehittämään sen niemekkeen uloimman kärjen Talin asemaa vastapäätä.

Olimme yön siinä.

Aamulla meidät tultiin vaihtamaan. Ne oli jostakin muusta komppaniasta. Joka tapauksessa se oli vänrikki Helme Orivedeltä, joka otti aseman minulta.

Hän kaatui siihen samaan niemekkeeseen.

Me pidimme ne asemat.

Meistä vasemmalle Nurmilammin maastossa oli tullut läpimurto.

Sen takia meidän pataljoona irroitettiin tästä ja heitettiin sinne vastaiskuun.

Sinne matkalla sattui hauska tapaus: mentiin polkua. Naapurin radiopartio oli kyttäämässä ja yllätti meikäläiset.

Siinä oli meidän joukkueenjohtaja luutnantti Anttini ja tämä majuri Erve lähettiryhmänsä kanssa ja silloin naapuri yllätti. Ja jumalauta kellään niillä ei pelanneet siinä aseet.

Niillehän tuli surkia huuto ja karkuun lähtö, kun venäläinen hyppäs niiden eteen.

Mutta mulla oli onneksi ryhmä siinä ihan lähellä. Vedin sen ketjuun. Ja meillä pelasi aseet. Niitä oli kolmen miehen partio ja kaksi niistä pääsi karkuun, ja me jatkettiin tavoitteeseemme Nurmilammin maastoon.

Mutta ei me oltu siinä vuorokauttakaan, siihenhän tuli jo ryssän kärki niin kovalla vauhdilla, että painui meidän töpinän ja tykistön sekaan. Siinä kaatui meidän komppanian päällikkö Antero Salokangas ja hänen lähettialiupseerinsa ja meidän joukkueesta kaatui minun ryhmästä alikersantti Tanskanen ja ensimmäisen ryhmän johtaja kersantti Niemi kaatui. Ja kapteeni Salokankaasta minun täytyy sanoa, että parhaita upseereita, mitä minä olen tuntenut.

Siinä meiltä loppuivat patruunatkin niin paljon pieneen, ettei minullakaan ollut kuin puoli lipasta konepislassa. Minä sanoinkin, että saatana, että sen verran täytyy patruunoita säästää, että saa itsensä ampua, ettei vangiksi jää.

Sen mäen alla oli ruispelto, ja sen läpitte juostiin meidänkin joukkue. Ja tosiaankin: ei varmaan sataa kappaletta patruunaa olis meidänkään joukkueesta löytynyt!

Juostiin sen pellon halki, tultiin harjanteelle. Siellä oli Laguksen porukkaa ja niillä joku eversti komentajana, en muista sen nimee.

Ja tämä eversti kun rupesi haukkumaan, että:

— Te ootte niitä semmoisia miehiä, jotka tuutte sieltä karkuun!

Silloin minä kirkastuin everstille ja kirosin että saatana:

— Sieltä ei karkuun olis lähetty, jos meillä olis paukut piisannu!

Ja minä näytin sille oman lippaan, että kato tuos on mun patruunat, korkeintain puoli lipasta!

24

Taliin tultaessa olosuhteet oli semmoiset miksi ne muodostuvat pitkän perääntymisen jälkeen. Monta yötä olimme olleet nukkumatta. Olimme väsyneitä.

Väsymystämme ei enää näin jälkeen päin pysty edes kuvittelemaan.

Otimme linjat vastaan viivytysjoukoilta ja ennätimme olla siinä toista vuorokautta. Sitten tuli kosketus.

Sota alkoi heti.

Venäläinen pehmitti keskityksillään niin perusteellisesti meidän selustamme, että sieltä lähtivät kaikki komentajasta alkaen, me jäimme etulinjaan ilman yhteyksiä, ilman tietoa mistään. Ja naapuri paahtoi hehtaariyksillä päälle.

Se oli koko ruljanssin pahin paikka, ainakin minulle.

Naapurin tykistö aiheutti meille semmoisen tunteen, ettei tässä enää ole jalkaväen miehellä mitään sanottavaa.

Hyökkäysvaunut tulivat asemien tasalle, menipä yksi ohikin. Niistä kyllä useimmat tulivat tuhotuiksi tai vaurioitetuiksi, niin etteivät ne pystyneet liikkumaan, mutta ampuivat silti. Naapuri meni meidän vasemmalta sivustalta selän taakse, ja kun meillä ei ollut yhteyksiä, jäätiin saarroksiin. Kuin ihmeen kaupalla päästiin sieltä pois.

Kun sitten komppania koottiin, meitä oli jäljellä viisikymmentäkuusi miestä.

Satakahdeksankymmentä miestä meitä oli, kun aseisiin käytiin.